

Kuba Fidel Castro után

2016. december 15.

MAGYAR NEMZETI BANK

Készítette:

Látta:

Jóváhagyta:

Vezetői összefoglaló

2016. november 25-én éjjel elhunyt a kubai forradalom főparancsnoka, Fidel Alejandro Castro Ruz, akinek személye igen ellentétes érzelmeket váltott ki világszerte, az azonban tagadhatatlan, hogy a XX. század második felének egyik legjelentősebb politikusa volt. A világ egyik fele elítéli a forradalom nevében elkövetett gyilkosságok, bebörtönzések, száműzetések miatt, míg a másik fele méltatja az Egyesült Államokkal való kitartó szembehelyezkedéséért, és az embargó ellenére elért szociális és gazdasági sikerekért.

Halálának szimbolikus fontossága van: egy korszak végét jelöli. Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a szigetország életében hirtelen, gyors változásokra lehet számítani. A korábban megkezdett reformok már öccse, Raúl Castro irányítása alatt születtek. Rafael Fernández politikai szakértő, a Temas nevű kubai lap igazgatójának szavaival élve: *„A kubaiak már régen eltemették Fidelt, és a jövő felé fordultak. Legtöbbjük számára Fidel nem több, mint dicső emlék. A Fidel utáni korszak 2006-ban kezdődött, ami most igazán érdekes az az, hogy mi lesz Raúl után”*. Raúl Castro pedig már korábban úgy nyilatkozott, hogy 2018-ban átadja a hatalmat utódjának.

Jelen összefoglaló röviden bemutatja Fidel Castro politikai életútját, hagyatékát, a halálhírét kísérő nemzetközi reakciókat, valamint elemzi, hogy középtávon mi várható Kuba gazdasági életében.

Tartalom

Vezetői összefoglaló	2
Az idő gerillája: Fidel Castro élete	3
1.1. A politikai karrier kezdete.....	3
1.2. „Forradalom a végső győzelemig”	4
1.3. A hatalomban töltött évek	4
1.4. Fidel és az Egyesült Államok	5
1.5. A visszavonulás	6
1.6. Fidel hagyatéka.....	6
1.7. A búcsú	7
Várható-e jelentős fordulat?	11

Az idő gerillája: Fidel Castro élete

Fidel Alejandro Castro Ruz 1926. augusztus 13-án, Oriente megye Mayari nevű településén, egy viszonylag jómódban élő, cukornádültetvény-tulajdonos családban, Ángel Castro Argiz és Lina Ruz Gonzáles harmadik gyermekeként született. Második keresztnévét, az Alejandrót csak 17 éves korában vette fel, azután hogy a makedón hadvezérről, Nagy Sándorról tanult a gimnáziumban. Családi életük különlegessége, hogy Castro és hat testvére (Ángela, Ramón, Raúl, Juanita, Enma, Agustina) valamennyien házasságon kívül születtek, apjuk ugyanis Castro 17 éves koráig előző feleségével élt, és csak ezt követően vette el a 7 gyermek anyját.¹

Fidel Santiago de Cubában szigorú jezsuita nevelést kapott a Colegio de Belén nevű katolikus iskolában. Tanárai már ekkor felfigyeltek kiemelkedő képességeire és hihetetlen memóriájára, amelynek segítségével teljes könyveket tudott memorizálni. 1945-ben beiratkozott a Havannai Egyetemre, ahol 1950-ben jogi diplomát szerzett. Egyetemi évei alatt számos, a fennálló kubai hatalmat ellenző szervezet tagja lett, ezek egyikén keresztül részt vett például a dominikai száműzöttek segítésében is. A kormány azonban 1947-ben feloszlatta ezt a szervezetet. Castro a nemzetközi lehetőségeket is kihasználta: így például az Amerikai Államok IX. Konferenciájának megrendezése ellen is tüntetett Bogotában.

1948-ban elvette Mirta Díaz-Balartot, akitől 6 évvel később elvált. Közös gyermekük, Fidel „Fidelito” Castro Díaz-Balart 1949-ben született, s felnőttként a Kubai Atomenergia Bizottság vezetője lett. Mirta jelenleg a spanyol fővárosban, Madridban él. Castrónak második feleségétől, Dalia Soto del Vallétól 5 fia született: Alexis, Alexander, Alejandro, Antonio, és Ángel. Házassága alatt viszonya volt Naty Revueltával,² akitől egyetlen lánya, Alina Fernández Revuelta született.³ Alina 1993-ban spanyol turistának álcázva illegálisan elhagyta az országot, és az USA-ban kért menedékjogot, ahol azóta apja politikájának egyik lehangosabb kritikusa, nagynénjével, Juanita Castróval együtt.⁴ Egyes beszámolók szerint Fidelnek legalább egy el nem ismert gyermeke is van, akinek kilétéről nem tudni.

1.1. A politikai karrier kezdete

Castro fiatalon a szociáldemokrata Ortodox Párt tagjaként próbált bekerülni a törvényhozásba, de Batista önkényes hatalomátvétele végül megakadályozta ezt. Később a Batista-rendszer állandó bírálójaként szerepelt a közéletben. 1953. július 26-án mintegy 200 fős csapatával támadást intézett a santiagoói Moncada laktanya ellen, ami ugyan sikertelen volt, de meghozta számára az ismertséget. Ebben az időben még tisztán nacionalista, antiimperialista és reformer nézeteket vallott.

A támadást követően Castrót 15 évnyi börtönbüntetésre ítélte a rögtönítélő bíróság (amely előtt önmagát védte, máig híres beszédét pedig az „*Ítéljenek el, nem érdekel, a történelem fel fog menteni*” zárszóval fejezte be),⁵ de 1955. május 15-én amnesztiával idő előtt szabadult.⁶

¹ <http://www.infobae.com/america/america-latina/2016/11/26/la-tormentosa-y-poco-conocida-vida-familiar-de-fidel-castro/> és <http://www.lavanguardia.com/internacional/20161128/412224754954/clan-fidel-castro.html>

² <http://www.latercera.com/noticia/el-regreso-a-cuba-de-la-hija-rebelde-de-fidel-castro/>

³ <http://www.infobae.com/america/america-latina/2016/11/26/las-mujeres-de-fidel-castro-necesite-amar-tanto-como-matar-2/>

⁴ <http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/02/23/50-eves-a-kubai-forradalom-portre-fidel-castrorol>

⁵ <http://tortenelemtanulas.blog.hu/2016/08/14/90-eva-szulett-a-xx-szazad-legnagyobb-forradalmara-fidel-castro>

Miután Batista 1954-ben csak egy egyindulós választás során tudott nyerni, a kubaiak több jelölt részvételével megrendezett választások kiírását követelték. A magabiztos Batista 1955-ben ki is írta az új választásokat, és az „önmérséklet” jeleként elfogadta a kubai parlament amnesztia-javaslatát, így Castrót és társait szabadon engedték.

1.2. „Forradalom a végső győzelemig”

Ezt követően az ekkor 30 éves Castro mexikói száműzetése alatt megalakította a Július Huszonhatodika Mozgalmat, amelynek egyértelmű célja a Batista elleni harc, a rezsim megdöntése volt. 1956. december 2-án 81 fős csapatával – köztük az argentin Ernesto „Che” Guevarával – a Granma („Nagyí”) nevű hajón visszatért Kubába, ahol a helyi alakulatok gyorsan megsemmisítették erejüket, így a Sierra Maestra hegyei között rejtőzött el maradék embereivel, hogy innen indítsa meg a gerillaháborút Batista ellen.

Végül a hadsereg összeomlását látó és az amerikaiaktól segítséget nem remélő Batistát 1959. január 1-jén az ország elhagyására kényszerítette. Castro ezután miniszterelnöknek nevezte ki magát. Első beszédében korrupciómentes politikát és átláthatóságot ígért, azonban a kezdetben demokratikus elemeket is tartalmazó kormányzása egyre inkább radikalizálódott, az emberek viszont – mivel az új vezető politikája életkörülményeik jelentős javulását hozta – felsorakoztak mögé.⁷

1.3. A hatalomban töltött évek

Castro azonban számos ígéretét nem tartotta be, így a demokratikus értékek is fokozatosan háttérbe szorultak. A castrói hatalomátvételt követő években több ezer Batista-párti embert végeztetett ki. A „Commandante” („Parancsnok”) 1959-ben világjáró körútra indult, amely során az Egyesült Államokba is ellátogatott, ahol azonban Eisenhower elnök nem volt hajlandó találkozni vele, az elnököt helyettesítő alelnök, Richard Nixon pedig „kommunista diktátornak” nevezte, akinek „hatalmát meg kell dönteni”. Második amerikai útja során az ENSZ Közgyűlésen vett részt, s többek között Hruscovval folytatott eszmecsere. Az USA-ból visszatérve hozzájárult az ország gazdaságának megreformálásához. Az addig 70%-ban külföldi kézben lévő földterületeket és gazdaságokat államosította. Ezzel a lépésével a legnagyobb mértékben az amerikai érdekeket sértette, ami az USA és Kuba viszonyának látványos megromlásához vezetett. Az államosítás több mint egymilliárd dollár értékű ingó és ingatlan vagyont veszteséget okozott az amerikai magánvállalatoknak.

Az 1903. évi Platt-kiegészítés által kedvező helyzetbe került amerikai üzleti körök addigra maximálisan kihasználták a szigetország kínálta lehetőségeket. A helyzet érzékeltetésére néhány adat: 1958-ra az Egyesült Államokban bejegyzett cégek érdekeltségébe került a cukortermelés 36,5%-a, a bányák 90%-a, a sziget legjobb termőföldjeinek 36%-a, a szolgáltatások terén pedig 90%-ban birtokolták az áramszolgáltatást, 79%-ban a kőolaj kitermelést, emellett jelentős bevételük származott a szállodaiparból, a vasútból, illetve a távbeszélőközpontok hasznából is.

⁶ Különös pikantériát ad az eseményeknek, hogy a 76 napos elzárás után – könyv, papír, ügyvéd vagy bármilyen más látogató megtagadása mellett – kitérő memóriájának köszönhetően Castro az öt fogva tartóknak az emberi jogokról és az elnyomás elleni harchoz való jogról tartott "előadást", amelyet többek között Cromwelltől, az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozatból, Rousseau-tól, Milntontól, Balzactól, José Martitól származó idézetekkel fűzött egybe.

⁷ A történelmi pillanat különlegességét csak növelte, hogy a beszéd megtartása közben szemtanúk elmesélése szerint egy galamb szállt Castro vállára, ami a mélyen hívó kubai emberekben különösen nagy nyomot hagyott: Isten küldöttének hitték.

Castro külpolitikai kapcsolatait a Szovjetunió és Kína irányába kezdte kiépíteni, amit az amerikai politikai vezetés még nagyobb veszélyként értelmezett, így 1961. április 17-én a CIA által támogatott kubai emigránsok segítségével megpróbálták megdönteni hatalmát. A Disznó-öbölbeli akció⁸ azonban nem járt sikerrel. A következő évben ismét Kubára terelődött a világ figyelve, amikor a kubai rakétaválság 13 napja alatt az emberiség történetében a legközelebb került a harmadik világháborúhoz. A két szuperhatalom egyeztetéseinek köszönhetően azonban Castro stabilizálhatta hatalmát, hiszen az USA garanciákat adott a Szovjetunióknak, hogy nem támadják meg országát. Az USA azonban 1962-ben kiterjesztette az 1960-ban még csak részlegesként bevezetett embargót azzal a céllal, hogy a kubai kormány gazdasági ellehetetlenítésével kikezdje annak támogatottságát, majd megdöntse azt.

Hatalmának biztosítását követően Castro egyre aktívabb külpolitikába kezdett. A kontinens baloldali nézetű forradalmárait támogatta több országban is, köztük elsőként Bolíviában, ahol 1967-ben bekövetkezett haláláig a Kubát elhagyó Che Guevara vezette a felkelést. Majd Nicaraguában segítette győzelemre a sandinisták⁹ forradalmát. 1975 és 1989 között segédcsapatokat küldött a szocialista Angola kormányának megsegítésére, 1980-ban pedig saját országában vezetett be reformintézkedéseket: megnyitotta a határokat, és ezt követően több tízezer kubai hagyhatta el Kubát. A szovjet összeomlás után gazdasági téren is reformok bevezetésére kényszerült a válság enyhítésére, így részben megnyitotta az országot a külföldi befektetők előtt, valamint az idegenforgalmat támogató intézkedéseket vezetett be.

1.4. Fidel és az Egyesült Államok

Mint saját érzékénél jobban ügyeire kényesen reagáló szuperhatalom, az USA nem nézhette tétlenül az egyre kellemetlenebbé váló kommunista állam és annak vezetőjének ténykedését, mindössze 150 kilométerre az ország déli partjaitól. A kubai belügyi források szerint 2005-ig több mint 600 esetben próbálta meg az USA különböző szerveinek közreműködésével – főként a CIA segítségével¹⁰ – likvidálni Castrót. Ezekről az esetekről ír Fabian Escalante, a Commandante volt testőre a 2006-ban „638 Ways to Kill Fidel Castro – Secret War” („638 kísérlet Fidel Castro megölésére – A titkos háború”) címen megjelent könyvében.

A likvidálási kísérletek sikertelensége miatt később „kevésbé erőszakos” tervekkel is előállt az amerikai kormány: politikai támogatottságát kezdték ki. Castro hiteltelenné tételének egyik eszközeként az amerikai média többnyire azt próbálta bizonyítani, hogy a Commandante óriási vagyonnal rendelkezett. Ennek egyik fő megtestesítője az amerikai üzleti és pénzügyi magazin, a republikánus körökhöz tartozó Forbes szerint Castro 2005-ben megközelítőleg 550 millió dollárral, míg 2006-ban már 900 millió dollárral a világ leggazdagabbjaihoz tartozott. Fidel a megjelent cikket egy tévéműsorban úgy kommentálta, hogy „több benne a művészet, mint a tudomány”.

⁸ <http://www.thehindu.com/opinion/editorial/Cuba-after-Fidel/article16711520.ece>

⁹ A Nemzeti Felszabadítás Sandinista Frontja (Frente Sandinista de la Liberación Nacional – FSLN) nevű gerillamozgalmat Nicaragua történetének egyik legismertebb forradalmi alakja, Carlos Fonseca Amador hozta létre 1961-ben, röviddel Fidel Castro kubai forradalma után.

¹⁰ <http://edition.cnn.com/2016/11/26/americas/fidel-castro-cuba-future/>

1.5. A visszavonulás

Castro egészségi állapotának megrendüléséről már 1998-ban különböző, a későbbiekben tévesnek bizonyult álhírek kezdtek megjelenni, miszerint az elnök rákos, agydaganata van, illetve más neurológiai problémákkal is küzd. A kubai kormányzat ezeket a híreszteléseket az ország neves orvosait megnyilatkoztatva cáfolta. Az első igen látványos jel Castro egészségi állapotának romlására 2001 júniusában mutatkozott, amikor egy 7 órás beszéd közben elájult az égető napsütésben. Beszédét ennek ellenére, eszméletének visszanyerése után befejezte. 2004 októberében azonban egy pártrendezvényen tartott beszéde után a pódiumról rosszul lépett le, az esés következtében pedig töréses sérüléseket szenvedett. A kórházi kezelés után két hónappal – azt demonstrálandó, hogy teljes mértékben felépült – már ismét a televíziós kamerák előtt menetelt. A változás azonban nem csak azért volt szembetűnő, mert Castro már nem a megszokott katonai egyenruhát, hanem az azóta már-már védjegyévé vált melegítő szettjét viselte: arca lefogyott, mozdulatai erőltetettek és gépiesek voltak.

Castro 2006 júliusában a Granma című hivatalos kormánylapban közzétett személyes hangvételű proklamációjában legfontosabb feladatköreit – így például a párt, az ország és a hadsereg vezetője címét – „átmenetileg” öccsére, Raúl Castróra ruházta át.¹¹ Az átmeneti állapot azonban szertefoszlani látszott akkor, amikor még az év folyamán Fidelnél súlyos emésztőszervi rendellenességeket diagnosztizáltak, majd komoly műtéteknek vetették alá. A több sikertelen operáció és a beavatkozások nyomán fellépő fertőzések erősen legyengítették az akkor már 81 éves politikust, akinek állapota végül a külföldi orvosok kezeléseinek köszönhetően stabilizálódott, így Castro újra követni kezdte az eseményeket, írásai („Reflexiók”) jelentek meg a Granma és a Juventud Rebelde (Lázadó Ifjúság) nevű újságok hasábjain, az országba érkező politikusok közül többen meg is látogatták. A részben a sajtó jelenlétében zajló találkozóról – kiváltképp közeli barátjával Hugo Chávez-szel – több fotó is megjelent, a cikkek pedig arról számoltak be, hogy Fidel egyre több munkát vállal és kezdi újra kivenni részét az ország irányításából. Azon terve, hogy teljes mértékben visszavegye elnöki feladatköreit már nem valósult meg: 2008. február 18-án kelt levelében mentális és fizikai állapotára hivatkozva bejelentette, hogy a Nemzetgyűlés február 24-i ülésén nem fogadja el az elnöki és a hadsereg főparancsnoki tisztséget, pártfőtitkári posztját azonban megtartja. Később, a Kubai Kommunista Párt VI. Kongresszusán, 2011-ben ez utóbbi címét is átadta öccsének, Raúl-nak.

1.6. Fidel hagyatéka

Castro aktív politikai évei alatt tucatnyi könyvet írt vagy társszerzett, közülük talán saját életét és politikai hitvallását bemutató írásai a legjelentősebbek: a Beszédék és beszélgetések, valamint az Ifjú éveim. Ez utóbbi előszavát Fidel közeli barátja, a Nobel-díjas Gabriel García Márquez írta. 2012-ben jelent meg Guerrillero del Tiempo („Az idő gerillája”) című visszaemlékezése, amelynek szerzője Katuska Blanco újságíró. Blanco korábban, 2003-ban már lejegyezte a Castrók hivatalos családtörténetét az akkor megjelent *Todo el Tiempo de los Cedros* („A cédrusok minden ideje”) címet viselő könyvében. A megjelenés alkalmával tartott könyvbemutatón Castro tett egy igen fontos megjegyzést a szocializmussal kapcsolatban: úgy vélte, hogy „nagy hiba lenne abba a

¹¹ A kubai alkotmány az elnöki utódlás kérdését illetően kimondja, hogy az Államtanács elnökének első helyettese veszi át az elnöki hatalmat, amennyiben az ország első embere megbetegszik vagy meghal. Ezt a tisztséget pedig Fidel elnöki idejének utolsó 32 évében töle csupán 5 évvel fiatalabb öccse, Raúl Castro töltötte be.

csapdába esni, hogy azt hisszük, a szocializmussal minden problémát meg lehet oldani”. Ezen kijelentését sokan úgy értelmezték, hogy azzal egyfajta legitimitást ad öccse, Raúl gazdasági-politikai nyitást célzó reformlépéseinek.¹² Legutolsó közszereplésére a 90. születésnapjára rendezett ünnepségen 2016 augusztusában került sor.¹³

A Castro-hagyaték kapcsán megoszlanak a vélemények: egyesek dicsérik, főként az általa bevezetett szociális vívmányok sikereire¹⁴ hivatkozva, valamint az USA-val való rendíthetetlen szembenállás miatt (ennek kapcsán egyesek megjegyzik, hogy a Fidel által hátrahagyott örökség sokkal inkább geopolitikai, mintsem ideológiai természetű),¹⁵ míg mások az emberi jogi jogsértésekkel, túlkapásokkal,¹⁶ és a gazdaság súlyos hanyatlásával azonosítják hatalomban töltött éveit. Egyes becslések¹⁷ szerint a gazdaság növekedése a forradalom győzelmét követően szinte azonnal visszaesett, és az azt követő 15 évben a potenciális kibocsátási szint csupán harmadát teljesítette, majd a Szovjetunió összeomlását követően még tovább romlott a helyzet.

A szakértők között vitát okoz annak megállapítása, hogy ebben a „katasztrófális teljesítményben” mekkora felelőssége van az amerikai embargónak, és mekkora a Castro-rezsim (gazdaság)politikájának. Utóbbi kapcsán a fő érvelés a magasan képzett humántőkére hivatkozik: a munkaerő regionális szinten kiemelkedő minősége mellett a kubai gazdaságnak kedvezőbb statisztikákat kellett volna produkálnia az embargó ellenére is. További érv, hogy a 2001. évi mezőgazdasági liberalizáció ellenére az ágazat kereskedelme fokozatosan csökkent, és a Barack Obama által elindított enyhülés eredményeképp sem mutatott növekedést. Emellett szakértők az adórendszert és a magasan képzett munkaerő alkalmazását ösztönző állami eszközöket is igen kezdetlegesnek írók le, ami szintén hozzájárult a kubai gazdaság alacsony növekedéséhez.¹⁸

1.7. A búcsú

„Azért vagyok itt, hogy elmondjam népünknek, Amerikában élő barátainknak és a világnak, hogy ma, 2016. november 25-én, 22 óra 29 perckor meghalt a kubai forradalom főparancsnoka, Fidel Castro Ruz” – jelentette be¹⁹ a National állami tévében Raúl Castro. A „forradalom ökle” bátyját, a „forradalom szívét” Ernesto „Che” Guevara, a „forradalom agyának” híressé vált felkiáltásával búcsúztatta beszédében: „Hasta la victoria siempre!” („A végső győzelemig!”).²⁰ A november 26-án, a kilencnapos nemzeti gyász kezdetén tartott végső búcsún a legtöbb latin-amerikai országot – Argentína, Brazília, Chile, Peru, Paraguay és Uruguay kivételével²¹ – első számú vezetője képviselte, de például Görögország, a Zöld-foki Köztársaság, Namíbia, a Dél-Afrikai Köztársaság, Uganda és Zimbabwe elnöke, illetve miniszterelnöke is személyesen jelent meg. Spanyolországot I. János Károly király, Németországot Gerhard Schröder ex-kancellár, Oroszországot a Duma házelnöke,

¹² http://kitekinto.hu/latin-amerika/2012/02/13/az_id_gerillaja_megjelent_fidel_castro_konyve

¹³ http://www.huffingtonpost.ca/2016/11/26/fidel-castro-public-appearance-90th-birthday_n_13248158.html

¹⁴ Kuba komoly sikereket ért el a gyermekéhezés elleni harcban, a gyermekek jogainak kiszélesítésében, a csecsemőhalandóság csökkentésében, az egészségügyi oktatás fejlesztésében, az oktatási és egészségügyi rendszer színvonalának növelésében, valamint a biotechnológiai ágazat versenyképességének megszilárdításában.

(Bővebben lásd: http://verne.elpais.com/verne/2016/11/28/articulo/1480354264_352128.html?id_externo_rsoc=FB_CM)

¹⁵ aristeguinoticias.com/2611/lomasdestacado/el-legado-de-fidel-castro-es-geopolitico-no-ideologico-rafael-rojas/

¹⁶ <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/27/fidel-castro-dictator-legacy-abuses>

¹⁷ <http://economics.ca/2013/papers/SG0030-1.pdf?emailid=55ccb821090bff0300e78b62&segmentId=1e887e34-00a5-c328-481c-7a09b5553d9c>

¹⁸ <https://hbr.org/2015/08/what-you-might-not-know-about-the-cuban-economy>

¹⁹ <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-38114953>

²⁰ A hasonlatot először a Time magazin 1960. augusztusi számában használták.

²¹ <https://es.panampost.com/sabrina-martin/2016/11/29/ausentes-funeral-fidel-castro/>

Vjacseszlav Volodin és Dmitrij Rogozin miniszterelnök-helyettes, Kínát Li Yuanchao alelnök, az Egyesült Államokat pedig Ben Rhodes, Barack Obama nemzetbiztonsági tanácsadójának helyettese, valamint Jeffrey DeLaurentis nagykövét képviselték. Míg a világ több országában nemzeti gyászt rendeltek el, addig Castro halálhírét Miami-ban örömmünnepp fogadta.

A nemzetközi szervezetek vezetői is megszólaltak Fidel Castro halálát követően. A Dél-amerikai Nemzetek Uniójának (UNASUR) elnöke, az uruguayi Ernesto Samper a „XX. század egyik legfontosabb államférfijának” nevezte Castrót, aki „megismertette velünk, a szabadság értékét és az állami szuverenitás mély fogalmát”. Samper úgy gondolja, Fidel továbbra is „a forradalom, a koherencia és a transzparencia mintaképe” lesz, és méltatva emlékezett Castro azon kijelentésére, miszerint Kubának „nem a fegyveres forradalmat kell exportálnia, hanem orvosokat és tanárokat”. Az Európai Bizottság elnöke, Jean-Claude Juncker szerint „a világ elveszített egy olyan embert, aki sokak számára hős volt, de akinek hagyatéka fölött a történelem fog ítélkezni”. Pan Gimun (Ban Ki Mun) ENSZ-főtitkár is megemlékezett Castro szociális vívmányairól és reményét fejezte ki a reformok folytatása iránt. Elődje, Kofi Annan közleményben azt írta, hogy „ma egy barát elvesztését gyászolom”, szerinte Fidel egyike volt „Latin-Amerika legjelentősebb vezetőinek”. Annan több alkalommal is találkozott Fidellel, akinek „különleges intellektusát, éles eszét, és konstruktív párbeszédre való hajlandóságát” is dicsérte.

Mauricio Macri argentin elnök egy rövid Twitter-üzenetben fejezte ki részvétét a kubai kormány felé, míg külügyminisztere, Susana Malcorra – aki Fidel temetésén is részt vett – megemlékezett arról, hogy Castro mindig is támogatta Argentínát a Falkland-szigetek visszaszerzésében. Cristina Fernández de Kirchner ex-elnök „egyetemes legendának”, azon „utolsó világvezetők egyikének” nevezte, akik a „berlini fal ledöntése előtti időből származnak”. Evo Morales bolíviai elnök szerint Fidel „nem csak Kubában, hanem világszinten történelmet írt”. Rafael Correa ecuadori államfő szerint Fidel, aki „a XX. század Latin-Amerikájának legnagyobb alakja volt”, „bebizonyította, hogy a másik út is járható”.

Michel Temer brazil elnök szerint Castro azzal fémjelezte a XX. század második felét, hogy „erősen védelmezte azt, amiben hitt”, míg Lula da Silva brazil ex-elnök a „legnagyobb latin-amerikaiak” egyikének nevezte a kubai vezetőt, akit „barátjának és bajtársának” tartott, míg Dilma Rousseff szerint olyan „látnok volt, aki hitt egy baráti és igazságos társadalom létrehozásának lehetőségében”. Uruguay jelenlegi elnöke, Tabaré Vázquez egynapos nemzeti gyászt rendelt el Castro tiszteletére, míg elődje, José „Pepe” Mujica Don Quijote szélmalomharcához hasonlította Fidel USA-val való szembenállását, és elismerését fejezte ki amiért a Parancsnok „aszerint élt, amiben hitt”.²² Nicolás Maduro venezuelai elnök szerint „minden forradalmi érzelmű embernek folytatnia kell” Fidel harcát. Emlékeztetett a kubai-venezuelai integrációs kezdeményezésekre, amelyek mind a latin-amerikai nép szabadsága érdekében születtek. Maduro szerint „a történelem már felmentette Castrót”.

Vlagyimir Putyin orosz elnök szerint Castro „egy korszak szimbóluma” volt, és biztosította Raúl Castrót, hogy Fidel „emléke örökre az oroszok szívében él majd”. Dmitrij Medvegyev miniszterelnök szerint nem túlzás azt állítani, hogy egy egész történelmi korszak távozott el Fidellel”. Justin Trudeau kanadai miniszterelnök méltatta Castro szociális téren elért eredményeit, szerinte a

²² <http://www.elpais.com.uy/informacion/mujica-comparo-fidel-castro-quiote.html>

kubai vezető „legendás szónok és forradalmár volt, aki a népét szolgálta.” Gyásztáviratában megemlégtette azt is, hogy apja – aki szintén miniszterelnökként szolgálta Kanadát, és akinek temetésén Castro díszvendég volt – barátjának tartotta a Parancsnokot.

A Fehér Ház közleménye szerint az Egyesült Államok „baráti kezet nyújt a kubaiak felé”, és a történelemre bízta Castro életének és hagyatékának megítélését. „Részvétünket fejezzük ki Fidel Castro családjának, együttérzéssel és imával gondolunk a kubai népre, akik a következő napokban felidéznek a múltat és a jövőbe tekintenek. S mindeközben a kubai népnek tudnia kell: az Amerikai Egyesült Államok a barátjuk és partnerük” – zárta közleményét Barack Obama amerikai elnök. Megválasztott utódja, Donald Trump azonban már keményebben fogalmazott, szerinte Castro halálával „egy brutális diktátor távozott, aki közel 60 éven át elnyomta népét”, majd kifejezte reményét, miszerint Kuba szigetére visszatér majd a prosperitás és a szabadság.²³ Trump jövőbeni alelnöke, Mike Pence pedig egy Twitter-bejegyzésben úgy reagált, hogy „a zsarnok Castro halott. Új remény ébred. Mi az elnyomott kubai emberek mellé állunk egy szabad és demokratikus Kubáért. Viva Cuba Libre!”.²⁴

Robert Fico szlovák miniszterelnök ezzel szemben úgy véli, hogy „Kuba sosem fenyegetett senkit, csak a saját útját akarta járni, amiért sokan gyűlölték is”.²⁵ A vatikáni Szentszék közleménye szerint Ferenc pápa szomorú hírként fogadta Castro halálát. Az argentin származású egyházfő üzenetet küldött Raúl Castro kubai elnöknek, amiben bánatát fejezte ki.²⁶ Ferenc pápa tavaly járt Kubában, ahol találkozott is Fidel Castróval. François Hollande francia köztársasági elnök megjegyezte,²⁷ hogy bár országa „elítélte a kubai kormány által okozott emberi jogi sérelmeket, az USA embargóját is bírálta”, így Franciaország örül a kétoldalú közeledésnek. Utóbbit valószínűleg azért hangsúlyozta ki, mert fontosnak tartja, hogy a két ország közötti enyhülés ne torpanjon meg az amerikai belpolitikai változások következtében. Michael D. Higgins ír elnök pedig méltatta Castro szociális vívmányait, szerinte „óriásként emlékeznek majd Castróra a világ kiemelkedő vezetői között”.²⁸ Sergio Mattarella olasz elnök is elismerően szólt a kubai vezetőről, mint a világpolitika egyik főszereplőjéről.²⁹

Charles Michel belga miniszterelnök is a „hidegháború valódi végével” azonosította Castro halálát, és kifejezte abbéli reményét, hogy a kubai vezető „politikai karrierjét megfelelően fogják értékelni és vizsgálni annak érdekében, hogy útmutatásul szolgáljon a jövő generációi számára arról, hogy nem szabad a bezárkózás politikáját választani, az ugyanis komoly kockázatokkal jár az emberekre nézve”.³⁰ Kristan Jensen dán külügyminiszter megjegyezte, hogy bár „minden ilyen esemény szomorú”, azért reméli, hogy Castro „halála a szabadság forradalmát hozza el Kubában”.³¹ Angela Merkel német kancellár szóvivője, Steffen Seibert néhány nappal Castro halálát követően ugyancsak

²³ <http://www.dallasnews.com/news/us-news/2016/11/26/trump-obama-world-react-fidel-castros-death>

²⁴ <http://thehill.com/blogs/blog-briefing-room/news/307566-pence-on-tyrant-castros-death-we-will-stand-with-cuban-people>

²⁵ <http://spectator.sme.sk/c/20395397/slovak-officials-react-to-death-of-cubas-fidel-castro.html>

²⁶ <http://www.lanacion.com.ar/1959914-fidel-castro-mensaje-papa-francisco>

²⁷ <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2016/11/26/97001-20161126FILWWW00035-mort-de-fidel-castro-l-hommage-de-francois-hollande.php>

²⁸ <http://www.president.ie/en/media-library/news-releases/statement-by-president-michael-d.-higgins-on-the-death-of-fidel-castro>

²⁹ http://gds.it/2016/11/26/morte-fidel-castro-mattarella-protagonista-della-vita-del-mondo_595466/

³⁰ <http://www.sudinfo.be/1727829/article/2016-11-26/charles-michel-a-propos-du-deces-de-fidel-castro-une-page-importante-de-l-histo>

³¹ <http://cphpost.dk/news/danish-foreign-minister-angers-cuba-with-fidel-castro-remarks.html> és

<https://www.thestar.com/news/world/2016/11/26/world-leaders-past-and-present-react-to-death-of-fidel-castro.html>

arról beszélt, hogy bár a kubai vezető igazi „történelmi figura”, nem szabad elfeledkezni arról, hogy „népét évtizedeken keresztül elnyomó rendszerben tartotta”.³²

Mark Rutte holland miniszterelnök „jelentős történelmi alakként” emlékezett meg Castróról, később külügyminisztere, Bert Koenders is megerősítette ezt, de emellett kiemelte, hogy „sajnálatos, hogy voltak sötét oldalai is a kormányzásának, mint például az emberi jogok megsértése”.³³ Ugyancsak a demokráciai hiányosságokra hívta fel a figyelmet Margot Wallström svéd külügyminiszter.³⁴ Johann Schneider-Ammann svájci elnök külügyminisztere, Didier Burkhalter pedig az emberi jogok védelme mellett kiemelte azt is, hogy a gazdasági reformok megerősítésére is ugyanakkora szüksége van az országnak, mint a demokratikus jogok teljes körű biztosítására.³⁵ John Key új-zélandi miniszterelnök is a rendszer elnyomó oldalát emelte ki, rámutatva, hogy milyen nagy örömmel bontakozott ki Miami-ban Castro halálhírének követően.³⁶

Szomorúnak nevezte az amerikai emigrációban működő egyik kubai ellenzéki szervezet, a Demokrácia Mozgalom (Movimiento Democracia) vezetője, hogy a „zsarnok Fidel Castro” halála nem hozza el a szabadságot a kubai nép számára.³⁷ „Ez a szívemben lévő legnagyobb fájdalom” – írta közleményében Ramón Saúl Sánchez, a kubai menekülteket segítő mozgalom vezetője. Úgy fogalmazott, hogy szerette volna „azt mondani, hogy a zsarnok halála a nép szabadsága, de ebben az esetben Kubára ez nem igaz. Castróék ugyanis „bebiztosították hatalmon maradásukat” – ezzel utalva arra, hogy a karibi ország éléről csaknem fél évszázad után, 2008-ban távozó Fidel Castrót öccse, Raúl követte a hatalomban. Sánchez szerint, ha Fidel Castro akkor halt volna meg, amikor még ő vezette az országot, kibontakozhatott volna Kubában egy szabadságot követelő forradalom, de így, hogy Raúl Castro kormányoz, az idősebb fivér halálának nem lesz akkora hatása. A Demokrácia Mozgalom vezetője számára Fidel Castro „jelképe a terrornak, amely 60 éve gyötri Kubát és a félelmet, a fájdalmat, a börtönöket és azokat a tutajokat juttatja az emberek eszébe, amelyekkel olyan sokan menekülni próbáltak a szigetről”. Sánchezhez képest némileg derűlátóbb véleményt fogalmaztak meg az Egyesült Államok képviselőházának floridai, kubai-amerikai tagjai Fidel Castro halálhíre hallatán. „Évtizedeken át tartó elnyomás után a zsarnok halott, és végre új fejezet kezdődhet Kuba és az ország népe számára, és eljőhet a szabadság és a demokrácia kora” – írta közleményében Ileana Ros-Lehtinen republikánus politikus.³⁸ A rangidős floridai képviselő hozzátette viszont: sajnálja, hogy „Raúl Castro továbbra is elnyomja a kubaiakat”. „Itt az ideje bezárni a gulágokat, szabad választásokat tartani, szabadon engedni a politikai foglyokat és visszaállítani a demokráciát Kubában” – írta több kollégája nevében Ileana Ros-Lehtinen, akit 1989-ben első kubai-amerikaiként választottak be a szövetségi törvényhozás alsóházába.

Nemzetközi emberi jogi szervezetek az emigráció tagjaihoz hasonlóan elítélő közleményeket adtak ki, vagyis a Castro-rezsim árnyoldalait emelték ki. Így például a Human Rights Watch (HRW) vagy az

³² <https://sputniknews.com/politics/201611281047924161-castro-fidel-germanv/> és <http://www.spiegel.de/politik/ausland/fidel-castro-gerhard-schroeder-vertritt-deutschland-bei-trauerfeier-auf-kuba-a-1123489.html>

³³ <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/26/wereld-reageert-op-overlijden-fidel-castro-90-a1533780> és

<https://www.government.nl/latest/news/2016/11/26/foreign-minister-koenders-expresses-his-condolences-to-the-cuban-people-and-government-on-the-death-of-fidel-castro>

³⁴ <http://www.friatider.se/wallstr-ms-brev-till-kuba-efter-castros-d-d-en-historisk-politisk-ledare> és <http://omni.se/margot-wallstrom-en-historisk-politisk-ledare/a/p2nk1>

³⁵ <http://www.tdg.ch/suisse/didier-burkhalter-exprime-condoleances/story/25029181> és <http://www.tdg.ch/suisse/didier-burkhalter-exprime-condoleances/story/25029181>

³⁶ <http://www.newshub.co.nz/world/fidel-castros-death-leaves-cuba-reeling-2016112806>

³⁷ http://www.14ymedio.com/internacional/Activista-triste-tirano-llegue-libertad_0_2115988387.html

³⁸ <http://www.lavanguardia.com/politica/20161126/412182411816/congresistas-cubanos-de-florida-celebran-muerte-del-tirano.html>

Amnesty International (AI) is az emberi jogi visszaélésekről emlékezett meg Castro halálhírét követően.³⁹ Erika Guevara-Rosas, az AI amerikai igazgatója szerint „Fidel Castro hagyatékát több oldalról lehet megközelíteni. A kérdés most az, hogy hogyan alakul az emberi jogok kérdése Kubában. Sokak élete múlik ezen”.

Várható-e jelentős fordulat?

A jelenleg is zajló kubai reformfolyamat már Raúl Modesto Castro Ruz irányítása⁴⁰ alatt kezdődött meg, aminek köszönhetően az elmúlt közel 10 évben olyan változások indultak meg, amelyek Fidel idejében elképzelhetetlennek tűntek. Fidel Castro halála sokkal inkább szimbolikus fontossággal bír, mind Kubában, mind a külföldi kubai ellenzék számára. Rafael Fernández politikai szakértő, a Temas nevű kubai lap igazgatójának szavaival élve: *„A kubaiak már régen eltemették Fidelt, és a jövő felé fordultak. Legtöbbjük számára Fidel nem több, mint dicső emlék. A Fidel utáni korszak 2006-ban kezdődött, ami most igazán érdekes az az, hogy mi lesz Raúl után”.*⁴¹

Egyes szakértők szerint elképzelhető, hogy a reformfolyamat a jövőben „kevésbé lesz óvatos”, mivel Fidel bizonyos értelemben visszafoghatta testvérét annak kivitelezésében. Igaz, Fidel halála nem jelenti azt, hogy a Kubai Kommunista Párt (KKP) keményvonalas politikusai meg fognak enyhülni az újítások iránt. Az eddigi lassúság pedig nem csak Fidel hatásának tudható be, hanem annak is, hogy féltő, hogy egy gyorsított folyamat megbuktatná a forradalom jelenlegi rendszerét.⁴² Vannak olyan vélemények is, amelyek szerint a reformokat mégis fel fogják gyorsítani, mivel Fidel karizmája nélkül a KKP szinte egyetlen támasza a gazdasági növekedés beindítása lehet. Sőt, elképzelhető, hogy komoly viták alakulnak majd ki a párton belül.⁴³

Raúl Castro már korábban bejelentette, hogy az elnöki tisztség betöltését legfeljebb 2018-ig vállalja, amikor majd átadja a hatalmat a fiatalabb generációnak, valószínűleg első alelnökének, a most 56 éves Miguel Díaz-Canelnek, aki az első olyan magas rangú politikus, aki nem a forradalom atyjai közé tartozik. Az elemzők még ennek kapcsán sem számítanak hirtelen és mélyreható változásokra a politikai rendszerben, a gazdaság terén azonban az embargó enyhülésével párhuzamosan egyre szélesebb szerepet kaphat a magánszektor, és a szabályozások is megújulhatnak.⁴⁴

Az óvatos reformok ellenére a kubai gazdaságot továbbra is alacsony szintű termelékenység – amelyben közrejátszik az egyre csökkenő munkaerő-kínálat is – és ezáltal igen mérsékelt növekedés jellemzi, miközben az életszínvonal minősége az 1980-as évek óta folyamatosan romlik. A Világbank

³⁹ <https://www.hrw.org/news/2016/11/26/cuba-fidel-castros-record-repression> és <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/fidel-castro-s-human-rights-legacy-a-tale-of-two-worlds/>

⁴⁰ 2011 áprilisában tartotta a KKP VI. Kongresszusát, amely a kommunista rendszer 50 éves fennállása előtt tisztelgett. A Kongresszuson a párttagok a szocialista tervgazdasági modell „felfrissítéséről” és a Gazdasági- és Társadalompolitikai Irányelvek végrehajtásáról döntöttek. Fidel Castro a jubileumi találkozó alkalmát felhasználva bejelentette, hogy visszavonul, pártelnöki posztját öccsének, Raúlnak adva át, így a reformok bevezetését az országot 2008 óta de facto irányító ifjabb Castro-fivér nevével azonosítják. Az elemzők szerint a fivérénel jóval gyakorlatiasabb embernek tartott Raúl Castro (felismerte, hogy a csökkenő és elöregedő népességű Kuba gazdasága egyáltalán nem hatékony, ezért olyan változtatásokra van szükség, mint például a mezőgazdasági földek bizonyos részének privatizációja, az állami munkaerő legalább harmadának fokozatos elbocsátása (a vezetés szerint az elbocsátottakat a magánszektor fogja felszívni), a gépkocsi- és ingatlaneladások, valamint a magánvállalkozások engedélyezése. Mivel Kuba nem tudott bekapcsolódni abba a világgazdasági konjunktúrába, amely a latin-amerikai gazdaságok megerősödését szolgáltatta 2000 és 2012 között, az erős importfüggőség, a mélyülő likviditási válság, az egyre súlyosbodó gazdasági helyzet miatt a rezsim kénytelen volt a reformok mellett dönteni.

⁴¹ <http://www.pri.org/stories/2016-11-26/whats-next-cuba-after-death-fidel-castro>

⁴² <http://www.cnn.com/2016/11/27/cuba-after-castro-how-much-change-and-how-quickly.html>

⁴³ <http://www.pri.org/stories/2016-11-26/whats-next-cuba-after-death-fidel-castro>

⁴⁴ EIA (2015): Country Forecast, Cuba. The Economist Intelligence Unit (ISSN: 17531519)

számításai szerint az egy főre eső jövedelem Kubában a chilei szint harmada, azaz körülbelül 5 800 dollár, ami alig több, mint a latin-amerikai átlag fele. A Brookings Institution 2015-ben közzétett adatai⁴⁵ szerint az átlagos kubai havi fizetés 20 dollár körül mozog, ami miatt igen alacsony a helyi vásárlóerő. Épp ezért egyes elemzők szerint csak néhány ágazatban, mint például a turizmus terén lehet majd kihasználni a kubai nyitást, illetve az amerikai enyhülés politikáját, míg például olyan területeken, mint a feldolgozóipar vagy az outsourcing szolgáltatások, Kuba nem lesz vonzó a külföldi tőke számára.

A humán erőforrás minősége (nem csak) regionális szinten kiemelkedő, főként az egészségügyi szolgáltatások terén, amelyek az „orvosdiplomácián” keresztül eddig is Kuba egyik fontos exportcikkei voltak, és a jövőben is erre építhet a szigetország. Az egészségügyi szolgáltatások és az arra épülő turizmus mellett azonban további ágazatok is segíthetik majd a növekedést, így például a mezőgazdaság (amennyiben sikerül annak termelékenységét ismét növelni), a megújuló erőforrásokon alapuló energiatermelés, a biotechnológia, a kreatívipar és az információtechnológia. Ehhez azonban szükség van az adórendszer további reformjára, és a magánszektor jelentősebb térnyerésére is. Utóbbi kapcsán a külföldi befektetéseket érintő szabályozást is úgy kellene kialakítani, hogy azok elsősorban a szigetlakók érdekeit szolgálják.

Kuba alapvető érdeke lenne az 1960-62-ben fokozatosan bevezetett amerikai embargó megszüntetése. Az Obama-adminisztráció alatt megindult kölcsönös enyhülés⁴⁶ reményt ébresztett a nemzetközi közösségben és a kubai lakosság körében is. Azonban éket verhet a két ország közé Donald J. Trump elnöksége, ami tovább nehezíti azt a már korábban felismert „akadályt”, miszerint az eddig 2019-21-re várt embargófeloldásról egyedül az amerikai törvényhozásnak van joga dönteni, ahol azonban jelenleg a Republikánus Párt van többségben, így a közeljövőben nem lehet kézzelfogható eredményre számítani.⁴⁷ Trump egyébként a kampánya kezdetén még támogatta Obama Kuba-politikáját, később azonban visszakozott, és úgy nyilatkozott, hogy vissza fogja vonni Obama rendeleteit és engedményeit egészen addig, míg „Kubában helyre nem áll a demokratikus rend és szabadság intézménye”.⁴⁸

Kuba így valószínűleg nem fog elzárkózni a további partnerek elől, hiszen az USA embargójának hatása, a szovjet blokk összeomlása, és az ebből következő több dimenzióban is értelmezhető elszigetelődés miatt az elmaradott technológiák és eljárások, az idejét múlt berögződések, valamint a sokszor megdöbbenítő mértékben pazarló gazdaság, mára olyan helyzetbe hozták Kubát, hogy

⁴⁵ <https://www.brookings.edu/blog/brookings-now/2015/07/17/10-economic-facts-about-cuba>

⁴⁶ 2014 decemberében Barack Obama és Raúl Castro bejelentették, hogy több mint fél évszázad után lezárul az Egyesült Államok és Kuba közötti hidegháborús konfliktus, s megindul a két ország közeledése, amelynek legfőbb eredménye a kubai embargó megszüntetése lehet. Elemzők szerint azért épp ekkor került sor erre, mert Obama számára olyan horderejű döntések, mint például a körülbelül 5 millió illegális bevándorló státuszának legalizálását lehetővé tevő elnöki rendeletek vagy a kubai békülések, lehetetlenek lettek volna mind a 2014. novemberi szenátusi, mind pedig a 2016. évi elnökválasztásokat megelőző kampányidőszak alatt. A republikánusok többsége azonban továbbra is ellenzi a Kubával való békülést, így a több évtizedes konfliktus lezárása Donald J. Trump elnöksége alatt kétségessé válik. Obama a közeledéssel kapcsolatos döntésével annak a lobbierőnek (is) engedett, amely az amerikai mezőgazdasági termelők felől érkezett annak érdekében, hogy Washington enyhítse a Kubával szembeni embargót, ugyanis az Egyesült Államok Kereskedelmi Kamarájának számításai szerint az USA legkevesebb 1,2 milliárd dollárt veszít a ki nem aknázott üzleti lehetőségek miatt. A mezőgazdaságon kívül a sziget komoly turisztikai potenciállal rendelkezik, amelyből számos amerikai cég is profitálhatna. A Kuba és az Egyesült Államok közötti közeledésben fontos szerepet játszott a venezuelai gazdaság meggyengülése is. Az elmúlt körülbelül 15 év során ugyanis Venezuela nemcsak politikai szövetségese volt a szigetországnak, hanem legfőbb anyagi támogatója is. A globális kőolajár-csökkenés következtében azonban a venéz gazdaság jelentősen meggyengült, így kevésbé képes pénzügyi segítséget bocsátani Kuba rendelkezésére. A megcsappant támogatások hatására Raúl Castrónak fontolóra kellett vennie az USA-val való békülést, amely végül be is következett. A kapcsolatok normalizálódása után Obama olyan intézkedéseket jelentett be, amelyek a kubai hazautalások fejenkénti összegét ötszázról kétezer dollárra emelik, jelentős segítséget nyújtva ezzel a kubai gazdaságnak. Az amerikai közeledést pedig rövid időn belül az európai unió is követte.

⁴⁷ Oppenheimer, Andrés (2015): Cuba: Very big fuss over very small economy. [The Miami Herald](http://www.miamiherald.com)

⁴⁸ <http://www.cnn.com/2016/11/27/cuba-after-castro-how-much-change-and-how-quickly.html>

szinte bármilyen segítség jelentős, pozitív irányú változást indíthat be az országban. Brazília, Venezuela és Oroszország gazdasági problémái miatt Kína előnyt élvez a kubai tervezésben, a reformok sikerességének egyik kulcsát Kuba a kínai beruházásokban látja.⁴⁹ Az EU-n belül egyértelműen Spanyolország az elsődleges befektetési⁵⁰ partner a karibi szigetország számára, de élénken érdeklődik Japán és Algéria is. A hazai gazdaság nehézségei mellett Brazília is kedvező pozíciókat szerezhet, ahogyan azt a Havannához közel fekvő Mariel kikötőjének példája is mutatja: annak környékét ugyanis különleges gazdasági övezetté nyilvánították, és brazil fejlesztési kölcsönrel és vállalati részvétellel újították fel. A kikötőfejlesztés egyértelmű célja, hogy Miami versenytársaként a térségben áthaladó hajóforgalom csomópontjává váljon. A körülötte kialakított ipari zónától pedig a feldolgozóipari befektetések növekedését várják.⁵¹

1. táblázat: Középtávú előrejelzés a kubai gazdaságot érintő fejleményekről⁵²

Várható változások	2017-18.	2019-21.
Piaci verseny	A nem-állami szféra növekedése felgyorsul, bővülését azonban továbbra is hátráltatni fogja a túlzott bürokrácia és az adórendszer.	Az intézmények fokozatos erősödésének köszönhetően tovább bővülnek a magán- és szövetkezeti vállalkozások, de továbbra is viszonylag erős állami felügyelet lesz érvényben. Enyhülhet az árszabályozás, valamint bővülhetnek a magánszektor finanszírozási lehetőségei.
Külföldi befektetések	Az amerikai szankciók fokozatos feloldásával erősödik a befektetői bizalom, és elsősorban a bányászat, infrastruktúra, mezőgazdaság, a feldolgozóipar és a szolgáltatási szektor kínál új lehetőségeket.	Növekvő befektetői érdeklődés, amelyet korlátozhat a monetáris reform lassúsága.
Külkereskedelem és árfolyam	Továbbra is szigorú állami felügyelet várható a külföldi tranzakciók esetében. A nem-állami cégek növekedése lassulhat a külpiacok (számukra) korlátozott elérhetősége miatt.	A kettős árfolyamrendszer megszüntetése.
Infláció	A jegybank közvetett eszközökkel fog beavatkozni az árszínvonal emelkedésének visszafogása érdekében, míg a Pénzügyminisztérium továbbra is fenntartja a hatósági árakat és béreket.	2018-21. között átlagosan évi 5,2%-os infláció várható.

⁴⁹ Lásd: PRS (2014): Cuba Country Forecast. The Political Risk Services (PRS) Group, 31 Oct, 2014 (ISSN: 1067-8026)

⁵⁰ Az üzleti légkört érintően az elemzők kiemelik, hogy a befektetői bizalom még mindig nem teljes, mivel az eddigi, főként spanyol és kanadai tapasztalatok azt mutatják, hogy a jogrendszer ezen a területen is fejletlen: Kubának nincs olyan független bírósága, amely pártatlanul tárgyalná a befektetők ügyeit. Egyesek felvázolták annak lehetőségét is, hogy a Miami-ban élő kétfélmillió kubai közül sokan hazatérnek majd, hogy annyi tulajdont vásároljanak fel, amennyit csak lehetővé tesznek számukra, így egyfajta „második Miami-é” változtatva Havannát, amely így újra a térség kulturális központja és fontos közlekedési-csomópontja lehet. (Lásd: Oppenheimer (2015) és Soltész Béla (2011): Neve is van, Havanna. [Clandestino](#))

⁵¹ Lásd: CEPAL (2014): [Estudio económico de América Latina y el Caribe: Cuba 2014](#) és Stratfor (2014): [Reforms and Brazil Drive Cuban Potential](#)

⁵² Bővebben lásd: EIA (2016): Country Forecast, Cuba November 2016 Updater. The Economist Intelligence Unit

Várható változások	2017-18.	2019-21.
Adók	Kiszámíthatóbbá válik az adórendszer a hazai szereplők számára, azonban a feketegazdaság megnehezíti az átláthatóság és az egyenlőség elvének érvényesítését. A külföldieknek kínált adókedvezményeknek gazdaságösztönző hatásuk lesz.	A Mariel kikötő körüli különleges gazdasági övezetben új ipari klaszter jön létre, ahol a külföldi tőke beáramlását adókedvezmények is ösztönzik majd.
Finanszírozás	Miután az USA törölte Kubát a terrorizmust támogató országok listájáról, valamint a Párizsi Klubbal is sikerült megegyezni, Kuba előtt ismét megnyílhatnak a nemzetközi pénzpiacok.	Tovább szélesedik a hozzáférés a nemzetközi finanszírozáshoz, valamint a kubai jegybank arra számít, hogy a hazai pénzügyi rendszer kapacitása is bővülni fog.
Munkaerőpiac	Az alacsonyan képzetthez képest a magasan képzett munkaerő bérezési költségei versenyképesebbé válnak. A várható szabályozás növeli a hatékonyságot és javít az ösztönző rendszeren.	Folytatódik a munkaerőpiac átstrukturálása, a magánszektor valószínűleg felszívja majd az állami vállalatoktól elbocsátott munkaerőt. A reformoknak köszönhetően nő a mobilitás és a hatékonyság.
Infrastruktúra	Az új beruházások pozitív minőségi változást eredményeznek a közlekedési, telekommunikációs és vízszolgáltatási infrastruktúrában. A gazdaság innovációs képességét, valamint a külkereskedelmet is ösztönözheti a szélesebb internet-hozzáférés biztosítása.	A növekvő külföldi finanszírozás hatására felgyorsul az infrastruktúra modernizációja (közlekedés-szállítás, kommunikáció és alapvető szolgáltatások).